Programmainformatie

Joseph Haydn
Nelsonmis

Johannes Brahms
Serenade N° 1

J.M. Bach, S.C.L. Yang
a-capellawerken

Utrechts Studenten Koor en Orkest

2026

Programmainformatie 11e jaargang, nr. 3

Uitgave van het Utrechts Studenten Koor en Orkest

Auteurs | Christianne Huisman, Hugo Groeneveld, Jan Huizinga, Jelger van Haskera, Jorian van der Tang, Mijntje du Pont, Stijn Bruning

Gastauteur | Stephen Yang

De Pico (Programmainformatiecommissie) bestaat uit:

Christianne Huisman
Hugo Groeneveld
Jan Huizinga
Jelger van Haskera
Jorian van der Tang
Lieke Gerritsen
Mijntje du Pont
Rein Ter Rele
Senne Verhave
Sterre D'Agata
Stijn Bruning

Inhoudsopgave

Joseph Haydn	4
Eerste hulp bij een Haydn-mis	7
Missa in angustiis	11
Lord Horatio Nelson	18
Johannes Brahms	28
Serenade Nº 1	30
Johann Michael Bach - *Unser Leben währet siebenzig Jahr*	34
Stephen Yang - *Feed the Flames*	37

Joseph Haydn

door Christianne Huisman

Joseph Haydn, geboren (1732) en overleden (1809) in Oostenrijk, kwam niet uit een bijzondere familie. Zijn vader was wielenmaker en zijn moeder kokkin, hoe kwam er dan muziek in zijn leven? Naast wielenmaker was zijn vader een enthousiaste volksmuzikant die zong en harp speelde. Er werd thuis dus veel gezongen. Toen Haydn zes was kreeg hij zang-, viool- en klavecimbelles van zijn neef die in Hainburg woonde, een dorp niet ver van zijn ouders, maar wel te ver om op en neer te gaan, dus ging hij uit huis. Vandaag de dag is de afstand nog geen uur fietsen.

Na pas twee jaar muziekonderwijs kreeg Haydn een plek in het koor van de Stephansdom in Wenen. Hier zong hij sopraan totdat hij in 1749 de baard in de keel kreeg en moest stoppen. Gelukkig was hij in die tijd niet

alleen bezig geweest met zang, maar ook met componeren en ging hij daarmee verder.

Dit ging niet in een keer, maar hij had allerlei baantjes in de tussentijd: hij gaf les, speelde in ensembles en soms zelfs op straat als hij geen cent meer over had. Hij verdiepte zich onder andere in de werken van Carl Philipp Emanuel Bach en bleef doorcomponeren.

Op een gegeven moment ontmoette Haydn de componist en zangleraar Nicola Porpora, bij wie hij de muziekbegeleiding mocht doen tijdens de zanglessen. Porpora werd zijn leermeester en uiteindelijk kreeg Haydn rond 1756 zijn eerste baan als kapelmeester. Zijn werkgever, graaf von Morzin, moest op een gegeven moment vanwege geldtekort de muzikanten weg-bezuinigen, waarna Haydn een nieuwe baan kreeg bij de adellijke familie Esterházy in Eisenstadt. Hier bleef hij in dienst tot 1790. Haydn had het druk als hofcomponist en kapelmeester; de Esterházys waren enorme liefhebbers van cultuur en gaven zodoende veel concerten.

Haydn was ook een slimme onderhandelaar. Bij onder-handelingen over de verlenging van zijn contract bij de

Esterházys kreeg hij het voor elkaar dat zijn composities voortaan onder eigen beheer zouden vallen. Hierdoor kon hij ook voor andere opdrachtgevers gaan schrijven en zijn werken aanbieden aan uitgevers in heel Europa.

Haydn was een tijdgenoot van Mozart en Beethoven. De laatste kreeg zelfs nog les van hem toen Haydn in Wenen woonde. Het schijnt dat Haydn het niet kon vinden met Beethoven, maar de bronnen komen hierin niet overeen.

Haydn heeft in zijn leven maar liefst 104 symfonieën geschreven, waarvan er een paar heel interessante en soms gekke bijnamen hebben, vaak niet door hem zelf bedacht. De laatste twaalf van zijn symfonieën schreef hij in Londen, een van die symfonieën heet dus ook *London* en een andere heeft een verhaal over een kroonluchter die in de zaal naar beneden donderde, genaamd *The Miracle*. Hierover is een leuke podcast van de NPO (Klassieke Mysteries 7).

Na zijn verblijf in Londen keerde Haydn terug naar Wenen, waar hij zijn laatste jaren doorbracht. Hij trad weer in dienst van de Esterházys, dit keer parttime. Voor de Esterházys componeerde hij zes symfonische

missen, waarvan de *Nelsonmis* de derde is. In deze laatste jaren schreef hij ook twee grote oratoria, *Die Schöpfung* en *Die Jahreszeiten*, en de melodie van het *Kaiserlied*, dat het volkslied van Oostenrijk-Hongarije zou worden. Diezelfde melodie leeft vandaag nog voort in het volkslied van Duitsland.

Haydn overleed in 1809, in zijn slaap.

Eerste hulp bij een Haydn-mis

door Mijntje du Pont

Zoals de Reisco een voorreis heeft om een tournee te organiseren, en het Bestuur van tevoren de concertlocaties en Zonnewende bezoekt, heeft een delegatie van de Programmainformatiecommissie in september jl. zichzelf vast ondergedompeld in het concept Haydn-mis bij het USKO-RUSKO-weekend, waar de *Missa in tempore belli* (ook wel bekend onder de noemer *Paukenmis*) werd ingestudeerd en uitgevoerd. Maar liefst zes leden van de Pico reisden af naar het Akoesticum in Ede om zich voor te bereiden op de *Missa*

in angustiis (*Nelsonmis*) die dit najaar uitgevoerd zal worden.

Dat dit niet dezelfde mis was als die het USKO dit najaar uitvoert mocht de pret niet drukken, want de delegatie werd met vele wijsheden weer op pad gestuurd. Zo zijn er meerdere overeenkomsten te spotten tussen de missen:

- Het zijn beide katholieke missen.
- Ze worden beide tot dezelfde 'serie' missen gerekend.
- De ene wordt een oorlogsmis genoemd en de andere is vernoemd naar iemand die oorlog voerde. Bovendien is oorlog ook bangige tijden.
- In beide missen zijn er hele gezellige tenorlijntjes te vinden.
- Tekstueel zijn de missen ook bijna hetzelfde.[1]

[1] Ik hoor je nu denken, bijna hetzelfde? Het is een katholieke mis, wat kan daar nou anders aan zijn? Nou, de oplettende luisteraar merkt natuurlijk meteen op dat het in de missen van Haydn nog wel eens misgaat. Zo liet hij in het *Credo* van de *Missa in angustiis* de teksten *Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum* en *qui ex Patre Filioque procedit* weg. In de *Missa in tempore belli* vergat hij zowel *qui ex Patre Filioque procedit* als *qui cum*

Verder werd de Pico verblijd met wijsheden over de gewenste uitvoeringspraktijk van een Haydn-mis.[2] Zo moet er te allen tijde in acht genomen worden dat het

Patre et Filio simul adoratur et conflorificatur. In maar liefst zes van de twaalf missen (waarvan het vrijwel zeker is dat Haydn ze heeft gecomponeerd) missen er delen uit het *Credo*. Ene Alfred Schnerich sloeg daar in 1909 alarm over, naar aanleiding van een pauselijke brief van Pius X, die in 1903 verklaarde dat misteksten absoluut niet aangepast mochten worden. In andere woorden, componisten kregen geen dichterlijke vrijheid bij de mistekst. Was Haydn een ketter? Geloofde hij niet in de stukjes tekst die hij wegliet? Werd hij oud en/of werkte hij niet secuur genoeg om op te merken dat hij teksten oversloeg? Het hield muziek- en religiewetenschappers vrijwel de gehele twintigste eeuw bezig. Vooral ook omdat het per mis ook verschilt welke stukjes tekst hij weglaat in het *Credo*. Haydn schijnt zelf gezegd te hebben dat hij graag voor koor componeerde omdat hij dan de tekst als leidraad kon gebruiken. Wellicht was het in de kringen waarin Haydn zich begaf ook helemaal niet zo'n probleem om wat vrijer om te gaan met de teksten. Opvallend is dat Haydn bij herdrukken van zijn composities nog weleens dankbaar gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om zijn werken aan te passen, maar de *Credo*-teksten lijkt hij nooit te hebben aangevuld. En hoewel het uitvoeren van de missen van Haydn in sommige kringen controversieel werd verklaard vanwege zijn inzet van trompetten en pauken in zijn composities, deed voor 1909 niemand publiekelijk moeilijk over de missende zinsdelen. Voor meer informatie, zie de bronvermelding bij het stukje van Jan.

[2] Gewenste uitvoeringspraktijk afhankelijk van de wensen van de uitvoerende dirigent. Dit kan ook aan sociaal-economische en lokale weersomstandigheden onderhevig zijn. Check voor de gewenste dynamiek altijd de actuele slag.

grote Koor van het Utrechts Studenten Koor en Orkest met een Orkest zingt en niet met pianobegeleiding of in een kamerconcertsetting, en dat ze dus qua volume nog wel luid mag zingen als het forte is. Daarbij moet onmiddellijk worden aangetekend dat dit wel in het juiste forte gezongen moet worden.[3] *Haydn-forte*. Wat een heel specifiek afgebakende forte is, absoluut niet te verwarren met een Beethoven-forte, Mozart-forte, Verdi-forte, of Wagner-forte. In de categorie forte, wat 'sterk' betekent, ligt het dichter bij een Bach-forte, maar dan net anders, net iets sterker. Let op dat het niet te Wagneriaans of Verdiaans wordt, het mag richting het operatische, maar dan wel lichter. Dit moet echter niet verward worden met een Mozartiaans forte, maar hoe dat nou precies verschilt is nooit helemaal opgehelderd.

Gelukkig kan er geconcludeerd worden dat het altijd mis zal gaan. Op 3 en 4 december 2026 in ieder geval Nelsonmis.

---

[3] Naar J. Rooze. "Eerste tutti-tutti *Paukenmesse*: Haydns *Missa in tempore belli*." *USKO-RUSKO-weekend 2026*, 12 september 2026, Het Nationaal Trainingscentrum voor Muziek, Dans en Theater Akoesticum, Ede.

Missa in angustiis

door Jan Huizinga

Het is alweer een kwart eeuw geleden dat het USKO iets van Joseph Haydn heeft uitgevoerd. En dat terwijl de beste man ontzettend veel mooie muziek heeft geschreven. In 2001 stond Haydns *Harmoniemesse* op het programma, nu is het tijd voor zijn *Missa in angustiis* (*Mis voor bange tijden*), ook wel bekend als de *Nelsonmis*.

Haydn componeerde in zijn leven veertien missen. De laatste zes schreef hij tussen 1796 en 1802 aan het hof van prins Nicolaas II Esterházy, ter gelegenheid van de naamdag[4] van diens echtgenote, Maria Josepha Hermengilde van Liechtenstein. De *Nelsonmis* is de derde van deze zes laatste missen. Haydn begon met componeren op 10 juli 1798 en was 31 augustus klaar.

[4] Een naamdag is de gedenkdag (vaak de sterfdag) van de heilige met wie iemand zijn naam deelt. Vroeger was de naamdag van een persoon belangrijker dan de verjaardag. De naamdag van Maria Josepha was 8 september, de dag waarop de geboorte van de Maagd Maria wordt gevierd. Nadat Haydn om gezondheidsredenen was gestopt met het componeren van deze naamdagsmissen, nam Johann Nepomuk Hummel het stokje van hem over. Ook Beethoven schreef een mis voor de naamdag van Maria Josepha: de Mis in C (1807).

Om onduidelijke redenen werd de mis niet op de naamdag van Maria Josepha uitgevoerd, maar twee weken later, op 23 september 1798.

De 'bange tijden' van de naam *Missa in angustiis* slaan waarschijnlijk op de geopolitieke spanningen in het Europa van 1798: de nasleep van de Franse Revolutie en de oorlogen die daarop volgden. De Oostenrijkers hadden in de jaren ervoor een aantal grote nederlagen geleden tegen de Fransen. Tot overmaat van ramp werd in het voorjaar van 1798 paus Pius VI gekidnapt door de Fransen. Niet alleen Haydns thuisland, maar ook zijn katholieke geloof lag onder vuur.

De bijnaam *Nelsonmis* komt mogelijk ook al uit 1798. Terwijl Haydn bezig was met componeren, vond op 1 augustus de Zeeslag bij de Nijl plaats tussen de Fransen en de Britten. De Britten wonnen, onder leiding van admiraal Horatio Nelson. Het nieuws van deze overwinning moet ongeveer half september, dus rond de première van de mis, in Oostenrijk zijn aangekomen en werd daar natuurlijk met blijdschap ontvangen. In 1800 bezocht Nelson Wenen en ging hij ook op bezoek bij Haydn. Ter ere van deze ontmoeting werd de mis

nogmaals uitgevoerd en sindsdien is de mis onlosmakelijk verbonden met de admiraal. In Nelsons gezelschap bevond zich ook Lady Hamilton, die mogelijk zelf de sopraansolo heeft gezongen. Haydn had in ieder geval speciaal voor deze gelegenheid een korte cantate geschreven voor piano en solosopraan. Haydn en Nelson werden blijkbaar goede vrienden. Volgens de overlevering schonk Nelson Haydn het gouden zakhorloge dat hij droeg bij de zeeslag en gaf Haydn Nelson de pen waarmee hij de cantate had geschreven.

In de oorspronkelijke versie van de *Nelsonmis* ontbreken de houtblazers. Die waren destijds ontslagen door prins Esterházy, een bezuinigingsmaatregel om de hoffinancieën in tijden van oorlog op orde te krijgen. Ook de koperblazers waren ontslagen, maar Haydn wist drie trompettisten en een paukenist in te huren om het strijkorkest aan te vullen. Deze karige bezetting zorgde voor een ongebruikelijke, 'donkere' orkestklank. De missende houtblazerspartijen verwerkte Haydn in de orgelpartij – een noodgreep. Een paar jaar later liet hij zijn uitgever weten dat alle obligate gedeeltes van de orgelpartij omgeschreven mochten worden tot vol-

waardige blazerspartijen. Dat is de versie die wij nu ook uitvoeren: niet helemaal authentiek dus, maar wel zo gezellig voor onze houtblazers.

De 'bange tijden' waarin de mis werd geschreven komen duidelijk terug in de muziek. De mis staat als enige van Haydns late missen in een mineurtoonaard en het gaat er vaak ruig aan toe. Vergeleken met andere missen is de sfeer behoorlijk onheilspellend. In het *Kyrie*, een smeekbede aan God, valt dat nog wel te verwachten, maar diezelfde onheilspellende sfeer komt ook terug op plekken waar het tekstueel minder voor de hand ligt. Bijvoorbeeld halverwege het *Gloria*, wanneer het koor *Laudamus te, benedicimus te, adoramus te* zingt (*Wij loven, prijzen en aanbidden U*) of in het *Benedictus* (*Gezegend hij, die komt in de naam van de Heer*). Bij het *Benedictus* zou je normaal gesproken serene muziek verwachten – de tekst gaat immers over Jezus' vredige intocht in Jeruzalem (Palmzondag) – maar in Haydns versie barst het van de militaristische trompetfanfares en paukenslagen, alsof het Laatste Oordeel is aangebroken. De solistenpartijen zijn dan wel weer redelijk sereen. Misschien dat Haydn met dit contrast heeft willen

zeggen dat je ondanks al het geweld in de wereld toch op God moet vertrouwen.

Het *Credo*, de geloofsbelijdenis, is iets minder zwaar en begint met een gezellige canon tussen de sopranen en tenoren enerzijds en de alten en bassen anderzijds. Het gedeelte over de menswording (*Et incarnatus*) en kruisiging van Jezus is, zoals in miszettingen gebruikelijk, plechtig en gedragen. Het *Et resurrexit* is extatisch. Zodra het over de Heilige Geest gaat (*Et in Spiritum Sanctum*…), wordt de sfeer opeens weer wat mysterieuzer. Opvallend is dat Haydn de zinnen *Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum* (over Jezus) en *qui ex Patre Filioque procedit* (over de Heilige Geest) uit de geloofsbelijdenis overslaat. Misschien was hij die domweg vergeten, maar het zou ook kunnen dat Haydn er bewust voor koos om deze woorden weg te laten.[5]

[5] Aanhangers van de 'bewuste-keuze-theorie' stellen dat Haydn deze passages wegliet uit muzikaal-metrische, muzikaal-retorische en/of oecumenische overwegingen. Het voert te ver om deze theorieën hier tot in detail te bespreken, dus ik verwijs je graag door naar een tweetal artikelen: *Haydn's Conversion Masses* (Caryl Clark, 2009) en *Credo ut intelligam: Haydn's reading of the Credo text* (Tom Beghin, 2012). Wel wil ik nog even misbruik maken van deze

Op andere punten gaat hij juist heel zorgvuldig met de tekst om. In maat 195–201, vlak voordat het 'leven van het komend rijk' aanbreekt, zit zelfs een apocalyptische verwijzing verstopt. Haydn laat daar zeven keer op iedere eerste tel van de maat een trompetstoot klinken: een muzikale allusie op de zeven engelen met zeven bazuinen uit het laatste Bijbelboek, Openbaring.[6]

---

voetnoot voor een uitstapje, want componisten slaan wel vaker delen uit het *Credo* over. Met name Schubert (1797–1828) is in dit opzicht een veelpleger. Hij laat in zijn missen onder andere de passage over de Katholieke Kerk weg (waarschijnlijk met opzet). Ook de woorden *et expecto resurrectionem* (*en ik verwacht de wederopstanding*) ontbreken in bijna al zijn missen, waardoor de geloofsbelijdenis opeens lijkt te zeggen dat christenen geloven in een doop die niet je eigen zonden, maar de zonden van de doden wegneemt: *Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum […] mortuorum*. Deze zogenaamde dodendoop/plaatsvervangende doop is een erg ongebruikelijke doctrine en wordt tegenwoordig eigenlijk alleen door mormonen aangehangen. Mormonisme ontstond in 1830 in de VS en Schubert was toen al twee jaar dood. Het is onwaarschijnlijk dat Schubert stiekem een Oostenrijkse proto-mormoon was.

[6] Openbaring 8:2: *En ik zag de zeven engelen die voor God stonden en aan hen werden zeven bazuinen gegeven.* Openbaring 11:15: *En de zevende engel blies op de bazuin, en er klonken luide stemmen in de hemel, die zeiden: De koninkrijken van de wereld zijn van onze Heere en van Zijn Christus geworden, en Hij zal Koning zijn in alle eeuwigheid.* (Die laatste tekst is overigens ook door G.F. Handel op muziek gezet, in zijn beroemde *Hallelujah Chorus*.)

Het *Sanctus* begint hemels en mystiek, maar vanaf het *Pleni sunt caeli* zijn de militaristische pauken en trompetten weer terug. Het *Agnus Dei* (*Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt…*) kabbelt rustig voort; samen met het *Et incarnatus* is het een van de zeldzame rustpunten in de *Nelsonmis*.

Het laatste deel is het *Dona nobis pacem* (*Geef ons vrede*). Hier komt Haydns gevoel voor humor nog kort om de hoek kijken, met name in het guitige 'napik'-achtige motiefje van de violen en de jumpscare[7] in maat 109. Maar ondanks de tekst is ook het *Dona nobis pacem* niet echt vredig te noemen. Het is lang niet zo dramatisch als het *Kyrie* of het *Benedictus*, maar wel vrij onstuimig: het is duidelijk dat de vrede waar het koor over zingt nog lang niet is aangebroken. De *Missa in angustiis* is daarmee net zo goed een mis voor onze tijd.

[7] Een vergelijkbaar verrassingseffect (*pp* → *f*) gebruikte Haydn ook in het tweede deel van zijn 94e Symfonie (de *Verrassingssymfonie*) en in het eerste koordeel van *Die Schöpfung*.

Lord Horatio Nelson

door Hugo Groeneveld

Were we to dedicate (this book), unto whom should we?—To the BRITISH NAVY; as the genuine sentiments of a true seaman—the first even of their own Heroes; for NELSON could forego all private feelings, all selfish motives, for that which will ever be the first object of a truly great and brave man—the glory and happiness of his country.

– Macdonald and Son, Smithfield. *The Letters of Lord Nelson to Lady Hamilton*, 1814.

'Wat is Nelson?' werd mij in de bar gevraagd door een Uskiet. 'Ik ken alleen Nelson Mandela.' Ik had ondertussen al een boek gelezen over de grote admiraal, dus ik was een beetje verbaasd, maar misschien is deze onwetendheid wel breder aanwezig onder de Uskieten. Ter verheldering van wie deze man was naar wie de *Missa in angustiis* officieus werd vernoemd, heb ik het op me genomen om wat over de heer te vertellen.

Om admiraal Horatio Nelsons leven te begrijpen moeten we beginnen met de oorlogen die volgden op de Franse Revolutie (1789). Heel Europa was in paniek over de hoofdhakkerij, grondwetschrijverij en koningafzet-

terij die de Fransen op dat moment aan het begaan waren. De Habsburgers, het koningshuis van Oostenrijk en het Heilige Roomse Rijk (Duitsland voordat er een Duitsland was), waren in het begin van deze oorlogen de grootste tegenstander van Frankrijk. Ze werden echter, helaas voor de Habsburgers, glorieus in de pan gehakt door Napoleon Bonaparte, die toen nog slechts een generaal was. Hiermee eindigde de Eerste Coalitieoorlog (er zouden nog een boel volgen) met een grote overwinning voor de Fransen. Groot-Brittannië sloot echter geen vrede en bleef op zee met de Fransen oorlog voeren.

In tegenstelling tot de daaropvolgende eeuw was Brittannië echter nog niet de absolute heerser van de zee, wat het mogelijk maakte voor Napoleon om de overtocht naar Egypte te maken voor zijn (ietwat bizarre) campagne daar. Hierbij wist hij ene admiraal Nelson te ontwijken totdat ze aankwamen in Alexandrië, waar Napoleon zijn eerste grote nederlaag leed. Nelson wist met een uniek agressieve strategie een vloot van ongeveer gelijke kracht vrijwel compleet te vernietigen, wat al snel door heel Europa ging als het eerste teken dat Napoleon niet onverslaanbaar was.

Nelson had zijn eigen innovativiteit aan zijn kapiteins meegegeven en toen de strijd op het punt stond te beginnen, zag de kapitein van het voorste schip een mogelijkheid om via een smalle vaargeul om de Franse vlootlinie heen te varen. Dit zorgde ervoor dat de Franse schepen plotseling van twee kanten beschoten werden en dus twee keer zo veel te verduren kregen. Het was een uitzonderlijk mooie manoeuvre. Overigens geloofde het Britse volk destijds dat de Franse vloot veel groter was dan die van henzelf en geloofde het Franse volk dat de Britse vloot veel groter was dan die van henzelf, voor de Britten dus een nog indrukwekkendere winst en voor

de Fransen een begrijpelijke nederlaag. Het resultaat van de slag was echter ongetwijfeld in het voordeel van de Britten, die nu dominant waren in de Middellandse Zee en Napoleon vast hadden gezet in Egypte.

Na deze overwinning bezocht Nelson Oostenrijk met zijn minnares en haar man; ik zal speculatie over mogelijke psycho-seksuele factoren achterwege laten. Hier ontmoette hij Haydn en hoorde hij (mogelijk) de *Missa in angustiis,* waardoor de bijnaam van de mis vereeuwigd werd. Niet zonder enige toepasselijkheid, want de muziek lijkt vaak het gevoel van deze bloedige tijd te belichamen. Al heeft Haydn de mis geschreven voordat het nieuws over de slag Wenen überhaupt had bereikt.

Maar wie was deze admiraal? Horatio Nelson was geen *Lord* van geboorte, maar hij had wel familie in de marine, waar dit soort connecties van groot belang waren. Tot zijn twaalfde ging hij naar school, waarna hij zich aanmeldde bij de Britse vloot. Als jongetje had hij echter niet bijzonder veel maritiem talent, en hij zou zijn hele leven aan zeeziekte blijven lijden. Zijn "moed" (dwaasheid) was hem echter al eigen op jonge leeftijd: zo besloot hij op zijn veertiende om met een vriend

achter een ijsbeer aan te gaan tijdens een expeditie richting de Noordpool. IJsberen zijn echter niet de meest vriendelijke wezens, en Nelson was waarschijnlijk ter plekke opgegeten als een geweerschot van het schip de ijsbeer niet had weggejaagd.

Al was Nelson ongetwijfeld na een aantal jaar een competente zeeman, hij had ook het voordeel van een beetje nepotisme. Zijn oom was namelijk een van de mannen die moesten beoordelen of hij officier mocht worden, en dat werd hij dan ook. Dit betekende dat hij nu kapitein mocht zijn van een eigen schip met minstens twintig kanonnen en dat hij op een dag admiraal zou worden, wat niet op basis van competentie, maar op basis van senioriteit werd toegewezen. Ook maakte dit zijn leven een stuk comfortabeler: werken op een schip in de 18de eeuw betekende namelijk voor de gewone matroos droog gezout voedsel, weinig water, ziektes en aanzienlijke porties alcoholische drank. Mijn bron[8] vermeldt dat kameraadschap het enige was wat het leven aan boord draagbaar maakte, maar naar mijn

[8] Oliver Warner, *Nelson and the Age of Fighting Sail* (American Heritage Publishing, 1963), 24.

mening moet ook de kracht van alcohol niet worden onderschat.

Ik zal niet al zijn reizen, van India tot de Noordpool en de Caraïben (waar hij dapper vocht om Britse slavenplantages te beschermen), hier navertellen, want een karakterschets is een stuk vermakelijker. Aan het einde van zijn carrière had hij een arm verloren en een van zijn ogen, maar dit bracht hem er nog steeds niet toe om maar met pensioen te gaan, zelfs toen hij na de Slag bij de Nijl de grootste zeeheld van Groot-Brittannië was geworden. In zijn brieven doet hij er erg koeltjes over, met vele regels over Gods voorzienigheid en zijn vertrouwen in een goede afloop van gebeurtenissen. Zelfs voor zijn tijd was hij bijzonder religieus en zijn politiek had niets meegekregen van de revolutionaire ideeën van de tijd. Zijn advies voor een jongeman in de marine was dan ook: *There are three things, young gentleman, you are constantly to bear in mind: first, you must always implicitly obey orders without attempting to form any opinion of your own respecting their propriety; secondly, you must consider every man your enemy who speaks ill of your king; and thirdly, you must hate a Frenchman as you do the devil!*

Niet dat hij heel consequent was in zijn geloof. Hij had tot het einde van zijn leven een affaire met Emma Hamilton, waar hij niet geheimzinnig over deed en wat hij wist te rijmen met zijn religie door te claimen dat ze in 'de ogen van God' getrouwd waren. Emma verdient eigenlijk haar eigen biografie, maar er zijn nu eenmaal geen muziekstukken naar haar vernoemd. In een brief aan haar schreef hij:

My Dearest Beloved (…),

To say, that I think of you by day, night, and all day, and all night, but too faintly express my feelings of love and affection towards you (…) Believe me, that I am incapable of wronging you, in thought, word, or deed. No; not all the wealth of Peru could buy me for one moment: it is all your's, and reserved wholly for you; (…) "Ah!" they will think; "what a man! what sacrifices has he not made, to secure our homes and property; even the society and happy union with the finest and most accomplished woman in the world." As you love, how must you feel! My heart is with you, cherish it. I shall, my best beloved, return—if it pleases God—a victor; and it shall be my study to transmit an unsullied name. (…) No; it is to save my country, my wife in the eye of God, (…).

Ever, for ever, I am your's, only your's, even beyond this world,

For ever, for ever, your own NELSON.

De ontbrekende stukken zijn er niet alleen vanwege Pico-ruimtegebrek, maar ook omdat de transcribenten van deze brieven een aantal stukken hebben gecensureerd om de gevoelens van *zekere mensen* niet te kwetsen (wie deze mensen zijn wordt niet genoemd). Ook schreef Nelson aan zijn geliefde niet geheel afstotelijke gedichten, maar er zijn te veel leuke feitjes om hier te weergeven. Afgezien van zijn ontrouw was Nelson best een oké vent. Hij was namelijk veel vriendelijker voor zijn bemanning dan van een man van zijn tijd verwacht mocht worden. Hij bezocht de gewonden, woonde begrafenissen bij van zijn matrozen en weigerde voorrang wanneer hij zelf gewond was. Gewond was hij vaak, want hij ging een direct gevecht absoluut niet uit de weg.

Na de Slag bij de Nijl vocht hij nog een aantal jaar tegen de Fransen, totdat hij ze definitief versloeg en met de voltooiing van zijn glorie zelf ook ten onder ging. Bij de Slag bij Trafalgar (1805) voer de Franse vloot die

bedoeld was om Groot-Brittannië binnen te vallen Nelsons vloot tegemoet. Vele maanden had de Franse admiraal zich verscholen in zijn haven, totdat hij vernam dat hij binnenkort vervangen zou worden vanwege zijn terughoudendheid en hij dus deze laatste kans greep om zich te bewijzen. Het was de mogelijkheid waar Nelson al lang op wachtte. Met zijn karakteristieke agressiviteit vernietigde Nelson gedurende een lange slag vrijwel de gehele Franse vloot. In de tijd van zeilende oorlogsschepen werd een strijd als deze bepaald door de kundigheid van de schippers, die in de wind en golven een strakke koers moesten behouden, en het moraal van de commandanten. Als je het aantal schepen en kanonnen negeert in ieder geval, maar in dat opzicht stond Nelson meestal op gelijke voet met zijn tegenstanders. Het geluk zat hem die dag echter niet mee, toen hij door een scherpschutter geraakt werd in zijn schouder, longen en ruggengraat. Drie uur lang leed hij voor hij stierf, wat verborgen werd gehouden tot de slag was gestreden. In Engeland werd hij begraven met alle mogelijke eervolle rituelen van de tijd en werd hij vereeuwigd als de grootste zeeheld van de Engelse geschiedenis.

Nelsons tijd gaf mannen die blij waren om zoveel mogelijk mensen naar de bodem van de zee te sturen alle ruimte om hun dromen te verwezenlijken en om daarmee ook nog eens tot in de eeuwigheid herinnerd te worden. Ik kan niet ontkennen dat het leuk is om te lezen over Nelsons bloedige oorlogsdaden. Wanneer ik de pauken en trompetten hoor aan het begin van de *Nelsonmis* denk ik in ieder geval aan zeilschepen op volle zee, kanonnenvuur en een admiraal die aan boord springt van een vijandig schip om het met zijn eigen zwaard te veroveren. Een interpretatie die Haydn vast nooit zo bedoeld heeft, maar zijn publiek er al snel in begon te horen.

Johannes Brahms

door Stijn Bruning

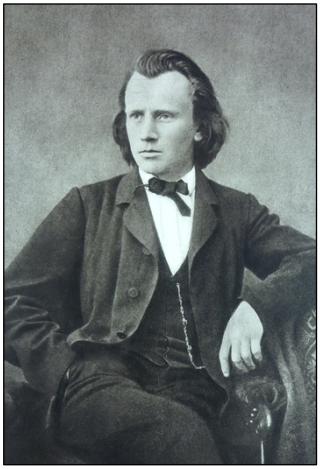

Johannes Brahms (1833–1897) is een van de belangrijkste componisten uit de Romantiek (ruwweg de negentiende eeuw). Hij schreef muziek in vele genres en is bekend om zijn symfonieën, piano- en vioolconcerten, muziek voor piano solo en zijn koormuziek.

Brahms werd tijdens zijn leven steeds bekender als pianist en componist. Hij was erg zelfkritisch: hij vernietigde veel van zijn vroege werken en herzag veel van zijn belangrijke stukken. Toch kon hij goed met tegenslagen omgaan en had hij niet het gebrek aan zelfvertrouwen dat sommige andere componisten plaagde, zoals Tsjaikovski of Bruckner. Brahms had gevoel voor humor: toen hij plotseling besloot om een baard te laten groeien, hield hij zijn vriend George Henschel voor de gek door zich voor te doen als iemand anders. Toen de universiteit van Breslau (het huidige Wrocław) Brahms een eredoctoraat aanbood, werd van

Brahms verwacht dat hij voor de gelegenheid een ernstig en plechtig stuk zou schrijven; tijdens de ceremonie bracht Brahms zijn *Akademische Festouvertüre* in première, een luchtige potpourri van drinkliederen voor studenten.

Brahms was zijn leven lang goed bevriend met de beroemde pianiste Clara Schumann. Hij kreeg de steun en aanmoediging van Clara's echtgenoot Robert Schumann, een invloedrijk componist en muziek-criticus. Na de vroege dood van Robert steunde Brahms Clara emotioneel en had hij een soort platonische relatie met haar. Een andere goede vriend van Brahms was de violist Joseph Joachim, wiens vioolspel diepe indruk op Brahms maakte en veel van zijn vioolmuziek beïnvloedde. Brahms bleef zijn hele leven vrijgezel, na een mislukte verloving in zijn twintiger jaren. Hoewel Brahms Luthers werd opgevoed, was hij misschien atheïst, of hield hij zich in ieder geval niet zo bezig met religie.

Brahms behoorde tot een conservatieve stroming in de Duitse muziek van zijn tijd. Terwijl zijn vooruit-strevende tijdgenoten Liszt en Wagner vernieuwende symfonische gedichten en opera's schreven, werd

Brahms meer beïnvloed door componisten uit de aloude Duitse muziektraditie, zoals Schubert, Robert Schumann, Mozart en vooral Beethoven. Ook was Brahms geïnteresseerd in muziek van nog vroegere tijden, zoals het werk van J.S. Bach. Vlijtig bestudeerde hij het nogal technische onderwerp van het contrapunt (de kunst van het tegelijk laten klinken van onafhankelijke melodieën); dat was essentieel in de tijd van Bach, maar ouderwets in de muziek van de negentiende eeuw, waarin het meer om het gevoel ging dan om technisch vernuft.

Serenade N° 1

door Jorian van der Tang

In 1857 ging een destijds 24 jaar oude Johannes Brahms aan de slag met een nonet voor 1 fluit, 2 klarinetten, 1 fagot, 1 hoorn, 1 viool, 1 altviool, 1 cello en 1 contrabas. Brahms haalde inspiratie uit klein-orkestrale werken van onder anderen Haydn en Beethoven, resulterend in een levendig en innovatief werk met Brahms' eigen romantische trekjes. Mentors Clara Schumann en violist-dirigent Joseph Joachim motiveerden Brahms om het nonet te herschrijven voor een grotere bezetting.

Drie jaar later ging in maart 1860 in Hannover een gereviseerde versie voor symfonieorkest in première, onder leiding van Joachim. Brahms' Eerste Serenade staat bekend om haar symfonie-achtige kwaliteit en vormt een belangrijke stap in de ontwikkeling van de jonge componist. Later schreef Brahms ook zijn Tweede Serenade, opgedragen aan Clara Schumann, met de opmerkelijke afwezigheid van violen in de strijkers-sectie. Beide serenades kunnen worden beschouwd als een soort opstapje naar Brahms' latere symfonieën. Brahms was een perfectionist en keek erg op tegen de symfonieën van Beethoven. Hierdoor werkte hij tientallen jaren aan zijn eerste symfonie voordat hij deze als af beschouwde. Pas in 1876, toen hij 43 jaar oud was, ging zijn Eerste Symfonie in première. De serenades vormden daarmee belangrijke tussenstappen in zijn muzikale ontwikkeling tot een van de grootste componisten van de romantiek.

De Eerste Serenade bestaat uit zes delen:

1. Allegro molto (D-groot)

2. Scherzo. Allegro non troppo (d-klein) – Trio. Poco più moto (B♭-groot)

3. Adagio non troppo (B♭-groot)

4. Menuetto I (G-groot) – Menuetto II (g-klein)

5. Scherzo. Allegro (D-groot) – Trio

6. Rondo. Allegro (D-groot)

Een blik op de OG nonet-versie

De oorspronkelijke partituur van de nonet-versie van de serenade is helaas verloren gegaan. In de huidige vorm van de serenade is de grootse (en af en toe bombastische) klank van een meer volledige orkestrale bezetting echter moeilijk meer weg te denken.

Wegens het lichte karakter van het vierde deel van de serenade, menuetjes I en II, heeft Brahms de authentieke bezetting van de nonet-versie behouden, met de kleine uitzondering van gedubbelde strijkers in het tweede menuet.

Haydn als basis voor Brahms?

Een goed voorbeeld van hoe Brahms vermoedelijk inspiratie opdeed van Haydn, van wie het USKO dit programma de *Nelsonmis* uit zal voeren, is terug te zien in de opening van het eerste deel van Brahms' Eerste Serenade. Het begin van de serenade lijkt op het einde

van Haydns 104e Symfonie. Beide stukken staan in D-groot en hebben een vergelijkbare melodie die wordt ingeleid door een herhalende ononderbroken grondnoot als begeleiding, ook wel een *drone* genoemd.

Brahms' Eerste Serenade (1857/1860), 1: Allegro molto

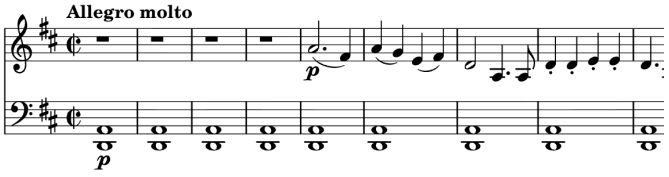

Haydns 104e Symfonie (1795), 4: Finale

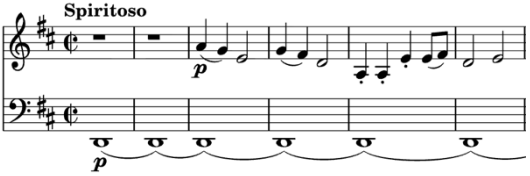

Johann Michael Bach

door Jan Huizinga

Het USKO doet natuurlijk aan J.S. Bach, maar wist je dat zijn familie ook allemaal mooie muziek schreef? Dit programma voeren we een motet uit van een achterneef van J.S.: J.M.

Johann Michael Bach werd in 1648 geboren in Arnstadt. Hij was de zoon van stadsorganist Heinrich Bach en Eva Hoffmann, de dochter van de stadsmuzikant van Suhl. Johann Michael kreeg les van zijn vader en de plaatselijke cantor Jonas de Fletin en werd uiteindelijk stadsorganist in Gehren. Naast zijn werk als organist was hij een verdienstelijk instrumentenbouwer en kluste hij nog wat bij als *Gemeindeschreiber* van Gehren (een soort gemeentesecretaris). Hij was ook componist: er zijn een aantal orgelkoralen en een stuk of twintig vocale werken van zijn hand bewaard gebleven.

Johann Michaels vader, Heinrich, was een jongere broer van Christoph Bach, de grootvader van Johann Sebastian Bach. Johann Michael en Johann Sebastian waren dus achterneven van elkaar. Toen Johann Sebastian in 1707 trouwde met een dochter van Johann

Michael, Maria Barbara, werden zij ook nog eens schoonvader en schoonzoon, al was Johann Michael toen al wel dertien jaar dood. Het stamboompje hieronder maakt dit familiegewirwar wat inzichtelijker.

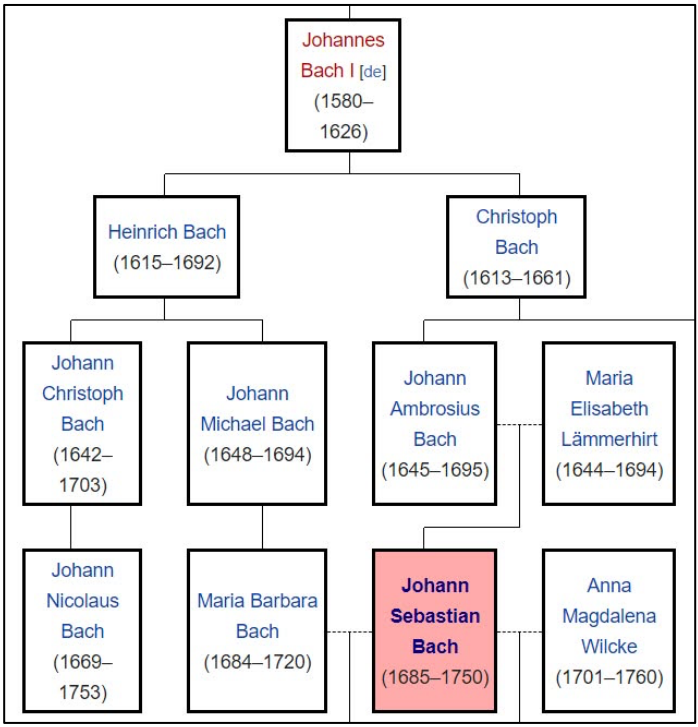

Unser Leben währet siebenzig Jahr

Vergeleken met het oeuvre van zijn beroemde achterneef/schoonzoon zijn er niet veel werken van Johann Michael overgeleverd. De meeste vocale werken

die we nog van hem hebben, zijn terug te vinden in het zogenaamde Alt-Bachisches Archiv, een archief met vocale werken van allerlei zeventiende-eeuwse Bachtelgen. Het motet dat we dit najaar van Johann Michael uitvoeren, *Unser Leben währet siebenzig Jahr*, is ook opgenomen in dit familiearchief. Het is geschreven rond 1675, waarschijnlijk voor een rouwdienst.

De tekst van het motet is tweeledig. Een vierstemmig koor zingt op haast meditatieve wijze de tekst van Psalm 90:10, waarin de moeite en vluchtigheid van het leven centraal staan. De psalm wordt vanwege deze vergankelijkheidsthematiek vaak gelezen op Oudejaarsavond en staat daarom ook wel bekend als de Oudejaarspsalm. Boven op deze psalmtekst heeft Johann Michael een hoopvolle koraaltekst geplaatst: *Ach Herr, lass dein lieb Engelein*, het derde vers van een kerklied uit 1571. Deze tekst gaat over de hoop op eeuwig leven en vormt daarmee een mooie aanvulling op de psalmtekst. Johann Sebastian gebruikte diezelfde tekst voor het slotkoraal van zijn Johannes-Passion uit 1724, die we komend voorjaar weer gaan uitvoeren. Alvast een voorproefje dus…

Stephen Yang over *Feed the Flames*

door Stephen Yang

Feed the Flames is een compositie die gewijd is aan het koor van het USKO. De tekst heb ik geschreven met als inspiratie de vele verhalen die ik heb gehoord en de ervaringen samen met Uskieten. Het overkoepelende thema is de eindigheid van alles, of specifieker: de tijd die we doorbrengen met mensen van wie we houden.

Dit thema heb ik vormgegeven in muziek waarin we zingen over wanhoop om een vlam niet te laten opbranden, een licht niet te laten gaan en een kaars niet te laten doven. In de muziek valt er dan ook geen moment rust en is er altijd een stemgroep die de 'vlam' brandende houdt en het moment van stilte uitstelt.

Halverwege klinkt er echter een transitie in zowel de tekst als in de muziek. Daarin dringt het besef door dat het einde onvermijdelijk is. De enige weg vooruit is om dit te omarmen. Het pad hiernaartoe is complex op zowel harmonisch als emotioneel vlak. Daardoor voelt het niet direct comfortabel, mede door het gebruik van toonladders die minder vaak voorkomen in westerse muziek.

Op deze manier komt ook dit stuk ten einde en het enige wat er dan nog rest, is afscheid nemen: *This is Goodbye.*

Biografie

Stephen Yang (2004) is opgegroeid in Utrecht. Na een jaar of twee pianoles als kind vond hij het wel genoeg geweest. Jaren later kwam hij erachter dat zijn passie bleek te liggen bij zang. De drang om te zingen leidde hem vervolgens naar het USKO. Tijdens het tenorentekort van 2022 werd hij door een vriendin uitgenodigd voor een open repetitie. Daar kwam hij voor het eerst in aanraking met klassieke muziek en koorzang. Hij concludeerde dat het niks voor hem was, dus ging hij verder op zoek.

In 2023 had diezelfde vriendin het gevoel dat hij toch écht bij het USKO hoorde, dus ging hij weer mee naar een open repetitie. Dit keer klikte alles en sindsdien is hij lid: als tenor die eigenlijk bas wil zingen, omdat hij bariton is.

Daarnaast is hij in augustus 2026 begonnen met een PhD in Biofabrication & Photonics Tech aan de Universiteit Utrecht, met een achtergrond in Experimentele Natuurkunde.

Extirpation of the Plagues of Egypt;—Destruction of Revolutionary Crocodiles;—or—The British Hero cleansing ye Mouth of ye Nile.